

Suomalaisen lehdistön keskustelu sukupuolten tasa-arvosta urheilussa 1970- ja 1980-luvulla

Seppo Heikkinen & Heidi Kurvinen

Keskustelu tasa-arvosta käynnistyi suomalaisessa lehdistössä toden teolla 1970-luvulla, jolloin myös käsitteet tasa-arvo ja urheilu esiintyivät yhdessä huomattavasti useammin kuin aiemmin. Tässä artikkelissa kysymme, miten urheilun tasa-arvosta keskusteltiin seitsemässä kotimaisessa päivälehdessä ja yhdessä viikkolehdessä 1970- ja 1980-luvulla. Yhteensä 256 artikkelin analysointi diskursisianalyysin ja kontekstoivan lähiluvun keinoin paljastaa urheilu-uutisoinnin mahdollisuuksia ja tapoja vaikuttaa myös urheiluelämän rakenteisiin. Aineistosta nousee esiin kolme pääteemaa: myönteinen puhe naisten urheilusta, naisten kilpailumenestyksen ja tulosuutisoinnin nousu sekä uutisointia hallinnut ulkonäkökeskeisyys, joka vei huomiota naisten urheilusuorituksilta ja hidasti tasa-arvokehitystä ”missikulttuurin” hallitsemassa maassa. Artikkelin tulokset historiallistavat nykyistä keskustelua urheilun sukupuolittuneista rakenteista sekä osoittavat, että tasa-arvotyöltä vaaditaan pitkäjänteisyyttä.

AVAINSANAT: TASA-ARVO, URHEILU, URHEILU-UUTISOINTI, 1970-LUKU, 1980-LUKU

Suhtautuminen miesten ja naisten kilpaurheiluun oli Suomessa, kuten muissakin länsimaissa, sukupuolittunutta koko 1900-luvun ajan. Urheilu yhdistettynä poliittisiin ja sosiaalisiin traditioihin tarjosi mahdollisuuden kansallisen yhtenäisyyden kokemiseen (Kokkonen 2008). Suomessa urheilumenestystä hallitsivat miehet, mikä johtui osin naisten harjoittamien ja naisille sallittujen lajien rajallisuudesta. Vaikka naisten lajimäärä kasvoi 1960-luvun lopulta alkaen, naisten ja miesten lajikirjo tasapainoistui niin kansainvälisissä kuin kansallisissakin kilpailuissa vasta vuosituhannen vaihteessa (Ruohonen 2022, 123). Keskustelu sukupuolten tasa-arvosta väritti myös ajan urheilukirjoittamista, ja nämä kaksi käsitettä, urheilu ja tasa-arvo, esiintyivät lehtijutuissa yhä useammin yhdessä. Kysymme tässä artikkelissa,

miten urheilun tasa-arvosta keskusteltiin suomalaisessa lehdistössä vuosina 1970–1990. Mitä teemoja nostettiin esiin? Keitä olivat tärkeimmät puheenvuorojen käyttäjät?

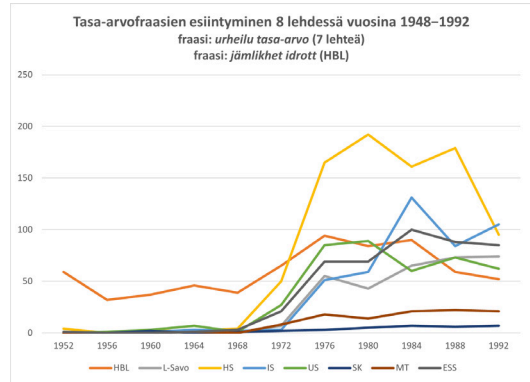
Suomalaisen yhteiskunnan kehitystä leimasi 1960- ja 1970-luvulla taloudellinen kasvu, kaupungistuminen, naisten kouluttautuminen ja vasemmistosuuntauksen nousu. Monen tekijän yhtäaikaisten olemassaolo mahdollisti yhteiskunnan nykyaikaistumisen. Siihen kuuluivat vanhojen arvojen kyseenalaistaminen ja uuden ilmapiirin vaikutus asenteisiin. 1960-luvun puolivälissä käynnistynyt keskustelu sukupuolirooleista oli tämän murroksen ytimessä (Julkunen 2016, 233; Mickwitz 2008, 25–26; Pohjola 2017, 280). Vähitellen sukupuoliroolikeskustelu sai kuitenkin rinnalleen

tasa-arvon käsitteen, mikä noudatteli muissa Pohjoismaissa tapahtunutta kehitystä. Aluksi uutisointi aiheesta oli vähäistä ja usein kriittistä. Seuraavalla vuosikymmenellä uutisointi lisääntyi ja keskustelun sävy muuttui asiallisemmaksi (Holli 2002, 13). Keskustelu kiinnittyi käsitykseen kahdesta toisilleen vastakkaisesta sukupuolesta, ja tasa-arvoistumisen edellytyksenä pidettiin naisen mahdollisuuksien lisäämistä julkisen elämän piirissä. Aikalaiskäsityksen mukaan yhteiskunta muuttuisi tasa-arvoisemmaksi, kun sukupuolten toimintakentät lähenisivät toisiaan esimerkiksi naisten työssäkäynnin yleistyessä. (Holli 2012, 92). Tämä huomio toimii tarkastelussa kiinnokehtana, johon suhteutamme analyysimme tuloksia.

Artikkelin aineisto koostuu kahdeksan suomalaisen lehden urheilukeskusteluista vuosilta 1970–1990. Lehdet ovat *Etelä-Suomen Sanomat*, *Helsingin Sanomat*, *Hufvudstadsbladet*, *Ilta-Sanomat*, *Länsi-Savo*, *Maaseudun Tulevaisuus*, *Suomen Kuvalehti* ja *Uusi Suomi*. Otoksessa on mukana sanomalehtiä ja yksi aikakauslehti, joita luettiin niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Analyysissa tarkastelimme kaikkiaan 256 artikkelia siten, että jokaisesta lehdestä valittiin kahdeksan tekstiä viiden vuoden jaksoissa. Artikkelien valinnassa hakufraaseina olivat sanaparit *tasa-arvo urheilu*, *naiset urheilu*, *jämställdhet idrott* ja *jämlikhet idrott*. Valituiksi tulivat artikkelit, jotka käsitelivät naisten tasa-arvoisia mahdollisuuksia osallistua urheiluun tai tulla valituksi urheilun johtopaikoille. Myös näitä mahdollisuuksia vastustavat puheenvuorot ovat mukana. Tasa-arvon käsitteen sisältö määritty tarkastelussa alkuperäisaineistosta käsin, mutta tulokinnan lähtökohtana on ollut ymmärrys tasa-arvosta syrjimättömytenä. Siten tasa-arvo on ihmisoikeus, joka kuuluu kaikille sukupuoleen, ikään, seksuaaliseen suuntautumiseen tai muuhun henkilöön liittyvään syyhyyn katsomatta (Kantola ym. 2012, 11).

Kaaviosta 1 havaitsemme, että tasa-arvoon liittyvien ilmaisujen määrä lehdissä kohosi 1970-luvun alussa tasolle, jolla se säilyi seuraavat parikymmentä vuotta. Tutkimuksessamme onkin luontevaa keskittyä tähän poikkeukselliseen 20 vuoden ajanjaksoon. Ilmaisuja käytettiin eniten Helsingin Sanomissa (HS), ja seuraavana oli Uusi Suomi (US) aina 1980-luvun alkuun asti. Tuolloin sekä *Ilta-Sanomat* (IS) että *Etelä-Suomen Sanomat* (ESS) ohittivat sen. Vain

viikoittain ilmestynyt Suomen Kuvalehti (SK) oli viimeisenä, mutta kaukana siitä ei ollut *Maaseudun Tulevaisuus* (MT), jossa ilmaiset olivat vähäisiä koko tutkimusajan.

Kaavio 1. Kaavio esittää urheiluun ja tasa-arvoon liittyvien fraasien esiintymistiheyden suomalaisissa lehdissä olympiadin eli neljän vuoden jaksoissa 1952–1992. Suomenkielisessä lehdistöissä ilmaismäärä kasvoi voimakkaasti tultaessa 1970-luvulle. HBL:n teksteissä fraasien esiintyminen on runsasta ja vakaampaa jo Helsingin olympiakisoista 1952 alkaen. Lähtötiedot Kansalliskirjasto ja arkisto Merkki. Kaavio Seppo Heikkinen.

Tasa-arvon käsitteeseen liittyy aina poliittista kamppailua, joka saa olennaisen sisältönsä ja merkityksensä ajassa ja paikassa. Niin sanotun kielellisen käänteiden myötä tutkijat ovatkin tulkinneet *tasa-arvopuheen* yhteiskunnallista todellisuutta tuottavaksi. Se määrittää ketä tasa-arvo koskee, keitä suljetaan keskustelun ulkopuolelle ja ketkä ovat aktiivisia toimijoita (Kantola ym. 2012, 9). Tasa-arvopuhetta tuotetaan koko ajan yhteiskunnan eri instituutioissa ja joukkoviestimillä on tässä keskeinen rooli. Näin ollen urheilu-uutisointikaan ei ole viaton tekijä (*innocent player*) yhteiskunnassa, kuten historioitsija Sue Anstiss (2021, 62) on kirjoittanut. Etenkin sähköinen tiedonvälitys oli tutkimusvuosikymmenillä keskittynyttä, ja ihmiset seurasivat samoja uutisia, viihdeohjelmia ja urheilua. Joukkoviestimillä on siten suuri merkitys kansallisen identifiaktion, todellisuuden ja myös tasa-arvon käsitteen tulkinnessa (Lidman 2024, 308–309; Railo & Oinonen 2012, 8).

Historiallisesti tasa-arvon käsite on kiinnittynyt ymmärrykseen kahdesta sukupuolesta. Vaikka sukupuolikäsityksen moninaistuminen on 2000-lu-

vulla haastanut tutkijoita kehittämään sukupuolen moninaisuuden huomioivia analyysin tapoja, tämän artikkelin tarkastelun kohteena olleina vuosikymmeninä kaksinapainen sukupuolikäsitys hallitsi puhetta tasa-arvosta. Ymmärrämme sukupuolen kuitenkin Judith Butlerin teoretisoinnin mukaisesti performatiivisena, eli sukupuolta tuotetaan toistuvilla kielellisillä ja ruumiillisilla teoilla (Butler 2006, 79–80). Julkisessa keskustelussa toimittajien käyttämällä sanavalinnoilla ja kerronnallisilla ratkaisuilla on merkittävä rooli sukupuolen kaksinapaisuuden purkamisessa ja/tai uudistamisessa (Barker-Plummer 2013, 710, 719–720).

Sukupuolen merkitystä urheilussa on selvitetty tutkimalla muun muassa urheilusuoritusten medianäkyvyyttä, osallistumismahdollisuuksien eroja ja johtopaikkojen jakautumista. Hallintotieteilijä Marjukka Mikkonen on esimerkiksi osoittanut urheilujohtamisen epätasa-arvoisen sukupuolijakauman johtuvan monitahoisista kulttuurisista ja rakenteellisista syistä (Mikkonen 2023, 101). Sosiologi Riitta Pirinen on puolestaan kirjoittanut naisten näkyvyydestä ja näkymättömyydestä urheilumedioissa (Pirinen 2006), ja historioitsija Maria Rantala on tutkinut etenkin naisten urheilun kuvallista esittämistä 1900-luvun suomalaisessa urheilujournalismissa (Rantala 2011). Mainittakoon myös historioitsija Vesa Vares, joka on kirjoittanut erityisesti naisten joukkuelajien historiasta (Vares 2022). Tälle artikkelille erityisen keskeinen on historioitsija Satu Lidmanin huomio siitä, että ”liikuntakulttuuria tulee lukea sukupuoleen ja kehollisuuteen liitettyjen toimintamallien kyseenalaistamisen valossa” (Lidman 2024, 336). Lidmanin mukaan liikuntakulttuurilla voidaan siis haastaa vallinneita käsityksiä sukupuolesta, mikä muistuttaa urheilun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön merkityksestä. Artikkelilla osallistumme tähän urheilun tasa-arvosta ja sukupuolittuneisuudesta käytävään keskusteluun ja pyrimme osaltamme lisäämään tietoa urheilujohtamisen sukupuolittuneisuudesta Suomessa.

Käytämme artikkelissa diskurssianalyttistä lähestymistapaa, jolla tarkoitamme tekstien yhteiskunnallishistoriallisten kytkösten ja niiden sosiaalista todellisuutta tuottavan luonteen huomioimista (Ihalainen & Valtonen 2022, 120). Tulkitsemme urheilukirjoittamisen urheiluelämän rakenteita tuotavaksi ja ylläpitäväksi toiminnaksi. Näin urheilusta

kirjoittavat toimittajat ja aiheesta puheenvuoroja käyttävät toimijat, kuten urheilujohtajat, asiantuntijat ja itse puheenvuoroja käyttävät urheilijat, ovat vallankäyttäjiä. Aineiston analyysissä olemme lisäksi hyödyntäneet kontekstoivaa lähilukua, jolla olemme paikantaneet keskustelua hallinneet pääteemat (Pietikäinen & Mäntynen 2019). Historiantutkimukselle ominaisena tapaan tutkittavan ajan kulttuuristen merkitysten verkoston kuvaaminen on siten artikkelissa keskeisessä roolissa uuden tiedon tuottamisen prosessissa (Saarelainen 2012, 255).

Artikkelin ensimmäinen luku kuvaa tutkimusajan tapahtumia ja olosuhteita, kontekstia, joka mahdollisti tasa-arvoteman nousun myös urheilun yhteydessä yleiseen keskusteluun. Seuraavat luvut rakentuvat löytyneiden kolmen pääteeman mukaan. Ensimmäinen teema on *myönteinen puhe* naisten urheilusta. Tämä teema esiintyy noin 60 prosentissa kaikista artikkeleista ja kattaa naisten urheiluun liittyviä oikeuksia ja osallisuutta tukevia puheenvuoroja. Luku kuvaa naisten osallisuuden kasvua kilpailuissa ja myös nousua urheilun johtopaikoille. Toinen teema nostaa esiin naisten *kilpailumenestyksen ja tulosuutisoinnin* vaikutuksen naisten lajivalikoiman kasvuun. Kolmas teema on medianäkyvyyden puutteen ja naiseen kohdistetun *ulkonäkökeskeisyyden* korostuminen urheilussa. Artikkelimme osoittaa suomalaista julkisuutta pitkään hallinneen missikulttuurin hidastaneen tasa-arvoistumiskehitystä. Tämä löydös avaa uuden näkökulman urheilu-uutisoinnin kykyyn luoda merkityksiä.

TUTKIMUSAJAN KONTEKSTI – MILLAISessa YMPÄRISTÖSSÄ TASA-ARVOPUHE LISÄÄNTYY?

Uinti, hiihto, naisvoimistelu, taitoluistelu, tennis ja uimahypyt määriteltiin naisille soveltuviksi lajeiksi 1900-luvun alkupuolella. Sen sijaan voimaa tai kestävyysominaisuuksia vaatineita lajeja harrastaneita naisia kuvattiin urheilu-uutisoinnissa aina 1960-luvun puoliväliin asti huumorilla tai pilkallisesti. (Rantala 2011, 107–108; Vares 2022, 13.) Naisten lajimäärä suurkisoissa alkoi kasvaa 1960-luvun puolivälistä alkaen, ja muutos jatkui lähes suoraviivaisesti vuosituhannen loppua kohti. Vaikka naisten osallistumismahdollisuudet laajenivat, kilpaurheilu ei ollut naisille edelleenkään itsestäänselvyys. Suomen naisten huippu-urheilumenestys vuoden 1968 talviolymp-

pialaisissa ja 1970-luvun alun yleisurheilussa olivat kuitenkin käännekohtia yleisessä suhtautumisessa sukupuolten tasavertaisiin mahdollisuuksiin urheilussa. Grenoble'n vuoden 1968 talvikisoissa pikaluistelija Kaija Mustonen voitti kaksi mitalia ja Suomen ainoan kultamitalin (Arponen 1996, 443). Saman vuoden kesäkisoissa nainen, Meksikon Enriqueta Basilio, sytytti ensimmäisen kerran olympiatulen (emt. 218).

Kuva 1. Pikaluistelija Kaija Mustonen voittaa kultaa Grenoble'n talviolympialaisissa 1500 metrillä ja hopeaa 3000 metrillä. Kuva: Tahto urheilukuvat.

1970-luvun alkupuolella menestynyt juoksijaryhmä, Pirjo Häggman (os. Vilmi), Marika Eklund, Mona-Lisa Pursiainen (os. Strandvall) ja Riitta Salin (os. Hagman), rikkoi ennätyksiä ja toi palkintoja. Naisten urheilumenestys vaikutti osaltaan tasa-arvokeskustelun käynnistymiseen myös urheilun piirissä.

Tasa-arvosta käyty julkinen keskustelu konkretisoitui monissa naisen asemaa parantaneissa laeissa, joita säädettiin 1970-luvulta alkaen. Abortin saaminen myös sosiaalisista syistä mahdollistui vuonna 1970. Ehkäisyneuvonta laajennettiin kaikille pari vuotta myöhemmin. Yhä useamman perheen oli mahdollista saada lapselle kunnallinen päivähoido vuonna 1973. Puolisoiden erillisverotus toteutettiin vuonna 1976, ja samana vuonna val-

tion viroista poistettiin sukupuoliehdot. Avioissa ja sen ulkopuolella syntyneiden lasten oikeudet tulivat tasa-arvoisiksi vuonna 1975. (Räsänen 1984, 147–157.) Samanaikaisesti naisten entistä laajamittaisempi siirtyminen palkkatyöhön muutti sukupuolten välisiä suhteita määritellen niin sanotun sukupuolisopimuksen palkkatyömalliksi (Julkunen 1994, 198). Siinä työssä käyvälle perheelle tarjottiin lasten hoivapalvelut, mikä mahdollisti palkkatyöäityden toteutumisen (Kantola ym. 2012, 14).

Keskeinen sukupuolten tasa-arvoa lisännyt ja samalla lehdistön urheilukirjoittamista muuttanut tekijä oli vuonna 1980 säädetty liikuntalaki (Finlex 984/1979). Se syntyi yksimielisen ja hyvin laajan valmistelun pohjalta. Lain idea oli ”*tasa-arvon edistäminen myös liikunnassa ja liikunnan avulla*”. (Itkonen & Laine 2015, 59–60.) Tavoitteena oli, että kaikilla olisi yhdenvertainen mahdollisuus harrastaa liikuntaa asuinpaikasta, sukupuolesta tai sosioekonomisesta asemasta riippumatta. Liikunnalle annettiin siten välineellinen arvo tasa-arvokehityksessä, ja sitä tavoiteltiin nimenomaan yhtäläisiä mahdollisuuksia lisäämällä. Syntyi työnjako, jossa valtio ja kunnat hoitaisivat liikuntapaikat ja kolmas sektori eli kansalaisjärjestöt ja seurat vastaisivat toiminnan järjestelystä (Suomi 2015, 59–60).

Urheilukulttuuriin vaikutti voimakkaasti myös ulkonäkökeskeisyys, jonka tausta oli missikulttuurissa. Kun Helsingin olympiakisavuonna 1952 Armi Kuusela voitti Miss Universum -tittelin, voittajan elämä oli sanomalehtien palstoilla vuosikymmeniä eteenpäin. Miss Suomi -kilpailu televisioitiin suorana ensimmäisen kerran vuonna 1962, ja koko seuraavan vuosikymmenen ohjelma oli vuoden katsotuimpien joukossa. Missiuutisoinnin vastustus alkoi nousta 1960-luvun lopulla, ja Yleisradio luopuikin kisojen televisioinnista vuonna 1967. Kaupallinen Mainostelevisio otti kisan kuitenkin hoitaakseen, mikä herätti vastustusta nuoremman polven feministeissä. (Enehjelm 2004, 170 ja 176.) Urheilijoita ja missejä pidettiinkin Suomessa eräänlaisena yhteisenä kansallisomaisuutena. (Martikainen 2007, 6; Puonti 2000, 53.)

MYÖNTEINEN PUHE NAISTEN URHEILUSTA NOUSEE – NAISIA MYÖS URHEILUHALLINTOON

Vuonna 1974 *Ilta-Sanomien* katugallupissa kysyttiin vastaajien mielipidettä otsikolla ”Mitä mieltä naisten urheilusta?”:

Opiskelija: Yhtä oikeutettua kuin miestenkin urheilu. Voimalajit ovat sentään vähän arvelettavia naisille.

Koululainen: Tietysti naisten urheilu on yhtä hyväksyttävää kuin miestenkin. Painonnosto ja sellaiset ei ehkä sovi.

Opettaja: Siinä nainen kuin mieskin, minäkäänlaisia rajoituksia ei saa olla.

Raitiovaununkuljettaja: Täysin kannatettavaa, varsinkin nyt kun suomalaisilla naisurheilijoilla menee niin hyvin.

Hum.kand.: Hyväksytään. Itsekin tykkään urheilla.¹

Viidestä vastauksesta kolme esitti kaikkien rajoitusten poistoa naisten urheilusta, mikä noudattee tasa-arvosta käydyin julkisen keskustelun tilaa. 1970-luvun alun Suomessa sukupuolten tasa-arvo oli alkanut jo muodostua suomalaisuuteen sisäänrakennetuksi arvoksi (Holli 2012, 93; Pylkkänen 2012, 65). Vaikka vastaukset olivat pääosin myönteisiä, kaksi vastaajaa palasi vuosikymmeniä velloneeseen kiistaan siitä, ovatko voimalajit riittävän esteettisiä naisten harrastettaviksi. Urheilujärjestöissä etenkin kysymys naisten kilpaurheilusta oli jakanut mielipiteitä jo vuosisadan alusta lähtien. Tuolloin kansainvälisiä urheilun yhteyksiä hallinnoiva porvarillinen Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto (SVUL) kielsi naisten yleisurheilukilpailut. Työväen urheilujärjestöt taas tukivat naisten kilpailujen jatkumista. Lopullinen murros tapahtui vasta sotien jälkeen yleisen tasa-arvoistumiskehityksen myötä (Kokkonen 2008, 212–218).

Naisten osallistumisen lisääntyminen teki vähitellen myös urheilujohtamisen miesvaltaisuudesta näkyvää, ja siitä muodostuikin yksi lehdistön tasa-arvokeskustelun keskeisistä juonteista 1970-luvulla.

Urheilun johtamista tutkineen Marjukka Mikkosen mukaan urheiluorganisaatiot ovat usein ympäristöjä, joissa tuetaan ennakkoluuloja, stereotyyppioita ja perinteisiä sukupuolirooleja. Stereotyyppiat viittaavat yhteiskunnassa rakentuneisiin odotuksiin miesten ja naisten ominaisuuksista ja kyvyistä. Ennakkokäsitykset ovat kulttuurisesti vakaita, koska ne ovat siirtyneet vuosikymmenten ajan sukupolvelta toiselle. Yleisiin stereotyyppioihin kuuluu se, että miehet urheilun johtotehtävissä ovat vahvoja, suoria ja vastuussa asioista. Johtavissa asemissa olevat naiset taas sijoitetaan ennemmin palveleviin johtotehtäviin, kuten henkilöstöhallintoon. Naisten oletetaan olevan hoitavia, huolehtivia ja empaattisia. (Lehtonen ym. 2021; Mikkonen 2023, 52.)

Mikkosen tulkinnat urheiluorganisaatioiden sukupuolittuneisuudesta selittävät osaltaan sitä, miten ensimmäisiä johtotehtäviin nousseita naisia tarkasteltiin lehdistössä 1970-luvulla. Esimerkkinä voidaan käyttää Liisa Hagelbergin haastattelua *Suomen Kuvalehdessä* joulukuussa 1971. Hän oli ensimmäinen nainen Suomen joukkueen olympia-attaseana. Attasean tehtävää kuvattiin monipuoliseksi ja tarpeelliseksi urheilijoiden ja kisajärjestelijöiden välillä. Suomen urheiluliiton puheenjohtaja Jukka Uunila oli palkannut Hagelbergin harjoittelijaksi tehtävään jo Mexico Cityssä 1968 ja vuoden 1972 Münchenin kesäakisat odottivat.

On taas meneillään kisoja valmisteleva kokous. Osanottajia liikkuu ja istuskelee ympärillämme. Miehiä, joka puolella miehiä. Uunila kävelee ohitsemme ja heilauttaa kättään iloisesti. Mukavaa, että Suomen olympiakomitea valitsi attaseansa pätevyuden perusteella. Mursi sukupuolivallin.²

Artikkelin kirjoittaja korosti tehtävään valitun ammattitaitoa ja tämän sukupuolen poikkeuksellisuutta urheilun piirissä. Toimittajan sanavalinta heijasteli aikaansa, jossa naisten etenemistä aiemmin miehille aloille oli 1960-luvun roolikeskustelun seurauksena alettu sanoittaa muun muassa sukupuolivallin murtamisena (Kurvinen 2024). Tekstissä sukupuolten arvojärjestyksiin perustuva valtasuhde

¹ Mitä mieltä naisten urheilusta? *Ilta-Sanomien* 17.8.1974, s. 3.

² Irma Heydemann (1971) Liisan kymmenottelu. *Suomen Kuvalehti* 12.11.1971, s.16.

jää kuitenkin kyseenalaistamatta, sillä sukupuoli-vallin murtajana esitetään nimenomaan Uunila, ei Hagelberg, vaikka hänen ansioitansa korostettiin. Artikkelit ei myöskään avannut keskustelua urheilujohtamisen sukupuolittuneiden rakenteiden purkamisesta, vaan Hagelbergin nimitys toimi osoituksena mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumises- ta: sukupuoli ei ollut enää este naisen etenemiselle.

Hagelbergin nimityksen aikaan suomalainen työelämä oli voimakkaan eriytynyt sukupuolen mukaan ja urheilujohtamisen sukupuolittuneisuus heijasteli käsityksiä siitä, mikä oli naiselle sopivaa urheilun kentällä. Mikkosen mukaan epätasa-arvoon urheilun johtopaikoilla vaikuttavat niin yksilölliset, organisatoriset kuin sosioekonomisetkin syyt. Naisen asemaa pyritään parantamaan urheilujärjestöissä ”korjaamalla” naisia esimerkiksi koulutuksen avulla. Toinen tapa puuttua tilanteeseen on kiintiöidä naisia eri organisaatiotasolla. Mikkosen mukaan nämä toimet eivät kuitenkaan riitä, vaan naisen asemaan vaikuttaviin rakenteellisiin tekijöihin olisi puututtava urheiluorganisaatioiden ulkopuolelta. (Mikkonen 2023, 107.) Julkinen keskustelu on tarjonnut tähän yhden väylän.

Esimerkiksi 1970-luvun alussa arvokisamitaleita voittanut Pirjo Häggman oli koulutukseltaan voimistelunopettaja, joka otti julkisuudessa aktiivisesti kantaa tasa-arvokysymyksiin jo aktiiviurheiluai- kaan. Yhdessä urheilumenestyksen kanssa rohkeus ulostuloihin avasi hänelle tien ehdokkuuteen johtopaikoille: Häggman nimitettiin ensimmäisenä naisena Kansainvälisen olympiakomitean jäseneksi yhdessä Venezuelan edustajan Flor Isava Fonsecan kanssa vuonna 1981 (Kokkonen 2015, 389). *Uuden Suomen* artikkelissa Häggman nostettiin rooli- malliksi nuorille urheilijoille vuonna 1982. Jutun otsikossa juoksijaa kutsutaan kuitenkin etunimellä,³ mikä poikkesi miesten vastaavista kuvauksista. Vaikka 1970-luku oli tuonut myös miesten yksityiselämän etenkin aikakauslehtien kerrontaan, tekstit noudattelivat ajan sukupuolittunutta kulttuuria. (Railo 2011, 67–77; Saarenmaa 2010; Siivonen 2007, 55–73). Etunimellä puhuttelu korosti näin naisen toiseutta miesurheilijan normista.

Urheilijoiden puhuttelu etunimellä heijastelee

toimitusten sukupuolittuneita käytäntöjä (esim. Ruoho & Torkkola 2010), joita alan miesvaltaisuus vahvisti tutkittuina vuosikymmeninä. Iso osa urheilutoimittajista oli miehiä, miehet toimivat asiantuntijoina ja miesten urheilusta kirjoitettiin (Anstiss 2021, 80; Roberts 2022, 182–183; Kurvinen 2013, 297–300). Antti O. Arponen (1991, 133–139) tiivistää urheilutoimittajien liiton historiikissa 1970- ja 1980-luvun urheilujournalismin haasteet kolmeen pääkohtaan. Kritiikkitoiminta kirjoittamisessa perustui siihen, että monet toimittajista olivat itse entisiä urheilijoita tai urheilun parissa toimineita. Toimittajien koulutuksen puutteet näkyivät pitkälle vuosisadan viime vuosikymmenille asti. Kolmantena tekijänä oli kilpailu mainoksista sponsorimaailman ja urheilun kohdatessa.

Myöskään liikuntalain henki ei heti siirtynyt juttusisältöihin, mikä näkyi juttujen asiantuntijakomenteissa. Helsingin Sanomat siteerasi vuonna 1983 Kuopion liikuntatoimenjohtajaa, joka kiisti miesten suosimisen. Paikallinen tasa-arvotoimikunta oli kiinnittänyt asiaan huomiota. Jutussa miespuolinen johtaja vähättelee kuitenkin naisten mahdollista kiinnostusta urheiluun.⁴ Haastateltavan tekemä ero naisten ja miesten kiinnostuksen kohteiden välillä voidaan nähdä tyypillisenä tasa-arvon vastustamisen strategiana (Holli 2012; Ikävalko & Kantola 2017, 236), joka jutussa jäi haastamatta. Aikalaiskeskustelun moniäänisyyttä kuvastaa se, että liikuntasosiologi Kalevi Heinilä oli muutamaa vuotta aikaisemmin korostanut liikuntahallinnon keskeistä asemaa tasa-arvoisemman liikuntakulttuurin kehityksessä (Heinilä 1977, 22–23). Sukupuolittuneiden asenteiden sitkeys selittää sitä, miksi naisten osuus urheilun keskusjärjestöjen hallinnollisilla paikoilla kasvoi hitaasti. SVUL nimitti ensimmäisen kerran naisen omaan puheenjohtajistoonsa vasta vuonna 1989. Vaikka jäsenistöstä kolmasosa oli naisia, johtopaikoille heitä ei ollut mah- tunut. Varapuheenjohtajaksi valittu Anervi Lassila viittasi tähän epäsuhtaan Länsi-Savon haastattelussa: ”En ole kiivas feministi, mutta olen iloinen siitä, että valintani on askel siihen suuntaan, että naiset ovat ottamassa paikkansa urheilun järjestötoiminnassa. Naisten panos kenttätyössä on vahva, mutta johtopaikoilla heitä ei ole --.”⁵

³ Pirjon saavutukset esimerkkinä tytöille. *Uusi Suomi* 31.1.1982, s. 20.

⁴ Kuopion urheilun tasa-arvoa tutkittiin. *HS* 18.2.1983, s. 32.

⁵ SVUL otti askeleen kohti tasa-arvoa. *Länsi-Savo* 11.12.1989, s. 9.

Johtajistoon valitun Lassilan kommentti kuvastaa 1980-luvun keskusteluilmapiiriä, jossa sukupuolten välisen tasa-arvon tavoittelu oli tavanomaista erottaa feminismistä, joka nähtiin liiallisena naisten etujen ajamisena (Holli 2012, 73–74; Kurvinen, tulos). Samanaikaisesti tekstissä korostetaan naisten merkittävää roolia urheilun ruohonjuuritasolla. Sen sijaan järjestöjohdon ja suunnittelun tehtäviin heitä ei juuri ollut kelpuutettu. Historioitsija Seppo Hentilä kirjoittaa Työväen Urheiluliiton (TUL) historiikissa naisten roolista keskusjärjestötyössä. Esiin nousee naisten tekemä suurtapahtumien talkootyö, mutta myös naisten vähäisyys järjestön päättävissä elimissä. Tämä oli tilanne, vaikka naiskiintiöt olivat olleet voimassa liiton joissain toimielimissä jo vuodesta 1921 alkaen (Hentilä 2019, 306–307). Myöskään 1970- ja 1980-luvun lehdistössä urheilujohtamisen tasa-arvoisuudesta ei käyty kriittistä keskustelua. Tasa-arvo näyttäytyi teksteissä maltillisena toimintana naisen julkisen aseman parantamiseksi, ja myönteinen puhe keskittyi yksilötasoon, mikä teki rakenteisiin puuttumisesta tarpeetonta. (Horelli & Saari 2002, 4–5.)

NAISTEN LAJIVALIKOIMA MONIPUOLISTUU YKSILÖMENESTYKSEN SAATTELEMANA

”Naisten yleisurheilu kehittyi Suomessa valtavasti askelin ja taso laajenee. Naisten tuomalla suurkilpailun mitalilla on tyttöihin yhtä innostava vaikutus kuin miesten pikkupoikiin.”⁶ Näin kirjoitti *Helsingin Sanomissa* urheilutoimittaja Marjut Svahn ennen menestyksekkäitä Rooman EM-kisoja loppukesällä 1974. Svahn oli ensimmäisiä naisia Suomen miesvaltaisissa urheilutoimituksissa. *Helsingin Sanomien* urheilutoimittajana hän työskenteli vuodesta 1968 alkaen, ja Urheilutoimittajien liiton jäsen hänestä tuli vuonna 1973 (Arponen 1991, 137). Pitkäaikaisena toimittajana hän otti usein kantaa tasa-arvokysymyksiin urheilussa. Esimerkiksi laajoissa artikkeleissaan vuosina 1976 ja 1977 hän kommentoi niin järjestötoiminnan työnjakoa kuin toimittajien urheilijoille esittämiä kysymyksiä lasten hankinnasta.⁷

Kilpaurheilun tasa-arvosta käyty keskustelu ki-

teytyi lajikirjon kasvuna, mutta yhtäläiset mahdollisuudet eivät poistaneet urheilu-uutisoiminnan sukupuolittuneisuutta. EM-kisojen ollessa vielä käynnissä loppukesällä 1974 Suomen Kuvalehdessä haastateltiin kisoissa menestyneitä juoksijoita Riitta Salinia ja Nina Holménia. Salin oli voittanut 400 metriä maailmanennätysajalla ja Holménin 3000 metriä. Urheilujutun ”Lemmikkien aamuhetki” käsittelytapa kertoi urheilijoiden kasvavasta suosiosta:

Eikö tällainen äkillinen julkisuus ole aika raskasta? Nyt te olette seuraaviin suurkisoihin asti kuin Miss Suomi konsanaan. Teistä puhutaan, teitä katsotaan, teidän tekemisiänne seurataan. Ja kaiken lisäksi, teiltä odotetaan joka kilpailussa kovaa tulosta.
— ehkä tällä julkisuudella on se hyvä puoli, että nyt naistenkin lajeja tullaan katsomaan, sanoo Nina.⁸

Nina Holmén oli suomalaisen yleisurheilun suuria nimiä 1970-luvulla. Urheilutoimituksen jutussa suurta voittojuoksua vuoden 1974 EM-kisoissa kuvattiin gasellinkepeäksi. Myös juoksijan aviomiehen urheilijatausta mainittiin. Naiset saavuttivat kisoissa kaksi kultaa, yhden hopean ja kaksi pronssia voittaen näin mitalitilastossa miehet, jotka toivat kisoista kaksi kultaa ja kolme pronssia (Heinilä 1977, 8, 63). Menestyksestä huolimatta naisia määriteltiin ulkonäön ja suhdestatuksen kautta, mikä kuvastaa paitsi 1970-luvun suomalaisen yhteiskunnan myös toimitustyön sukupuolittuneisuutta. Poliitikantutkija Erkkä Railon (2011, 10, 54) mukaan 1970-luvun aikakauslehtien kuvaukset naisten työstä perheen ulkopuolella olivat konservatiivisia. Ne uusintivat osaltaan perinteisiä sukupuolirooleja, arvoja ja asenteita. Esimerkkinä hän mainitsee naispolitiikoista kertovat artikkelit, joissa toistuvana teemana oli naisen suhde omaan kehoon. Jos naisen menestystä kuvattiin, vastapainoksi oli kuvattava myös kokemattomuutta tai avuttomuutta julkisissa tehtävissä.

Naisten lajikirjosta käyty keskustelu kiinnosti myös toimittajia, jotka pohtivat, voisivatko naiset kilpailla ampumaurheilussa, koripallossa, voimalajeissa tai kestävyysjuoksussa. Kokenut urheilutoimittaja Ilmo Lounasheimo kaipasi *Uuden Suomen* laajassa haastat-

⁶ Suomalainen Eeva lähtee Rooman EM-kisoihin uudessa kimsameikissä. *HS* 25.8.1974, s. 28.

⁷ Naisten voimat käyttöön. *HS* 19.11.1976, s. 30; Nainen liikunnassa miehen sivupersona. *HS* 23.9.1977, s. 29.

⁸ Lemmikkien aamuhetki. *Suomen Kuvalehti* 13.9.1974, s. 39.

telussa naisille edelleen vain ”plastillisia” lajeja.⁹ Kansainvälisen yleisurheiluliiton johtaja Adrian Paulen taas kertoi vuonna 1977 esittäneensä 3000 metrin juoksua kilpailuohjelmaan.¹⁰ Kansainväliseltä uutistoimistolta sellaisenaan lainattu juttu kuvastaa ajan tapaa uutisoida tasa-arvokysymyksistä: ajankohtainen aihe ei välttämättä herättänyt suomalaistoimittajia kommentoimaan tasa-arvon tilaa kotimaassa. Murrosaikaa elettiin, ja lopullisesti 3000 metriä hyväksyttiin ohjelmaan vasta seitsemän vuoden kulluttua Los Angelesin kisoissa vuonna 1984. Naiset halusivat vieläkin pidemmät matkat, 5000 ja 10000 metrin juoksut, kisojen ohjelmaan. Molemmat kestävyysjuoksut saatiin mukaan vasta seuraaviin olympialaisiin Soulissa vuonna 1988. Huolimatta sotien jälkeisistä yhteiskuntien muutoksista kansainvälisissä urheilujärjestöissä jarrutettiin sitä väistämätöntä kehitystä, että naisten lajimäärä tulisi kasvamaan (Meier ym. 2021, 1–2).

Soulin kisojen aikaan Hufvudstadsbladet kirjoitti laajan artikkelin naisten lajimäärän kasvusta ja naisten urheilun arvostuksesta yleisemminkin. Otsikko ”Kvinnan tar sin plats” (’Nainen ottaa paikkansa’) kertoo tasa-arvoaiheen olevan kirjoittajan näkökulmana.¹¹ Toimittaja Göran Wallen pohtii naisen roolin ongelmia samaan tapaan kuin Marjut Svahn aiemmin viitatussa *Helsingin Sanomien* tasa-arvoartikkelissa. 1980-luvun lopulla myös miestoimittaja saattoi jo tuoda tasa-arvotemoja esiin, mikä heijastelee keskustelun valtavirtaistumista. Viimeistään vuonna 1986 säädetty tasa-arvolaki oli tehnyt tasa-arvokysymyksistä keskeisen julkisen keskustelun teeman. Artikkelissa myönnetään, että tasa-arvon saavuttaminen urheilussa on pitkä prosessi ja että edelleen naisia kohdellaan eri tavalla kuin miehiä. Tätä tapahtui niin uutisoinnissa kuin itse urheiluorganisaatioissa, kuten kuvatekstit terävästi osoittivat. Taustalla oli yhä perinteinen pelko siitä, että nainen muuttuu miehisemmäksi urheilun harrastamisen myötä (Hentilä 2019, 321–323).

ULKONÄKÖPUHE JA NAISTEN NÄKYMÄTTÖMYYS URHEILU-UUTISOINNISSA

Yhtäläisten mahdollisuuksien lisääntymisestä huolimatta urheilijoita käsiteltiin teksteissä ennen kaikkea sukupuolensa edustajina. Vaikka tasa-

arvokehitystä ei avoimesti arvosteltu, vallitsevaa sukupuolijärjestystä oli mahdollista tukea hienovaraisemmin keinoin, kuten keskittymällä naisten ulkonäköön:

– – odotettiin myös urheilijan olemuksesta? Ja jos oletettiin, silloinhan saatettiin odottaa erityisesti naistoimittajilta, että kuvaillaan vähän silmien väriä ja että onko näyttävä. Miehestä saatettiin mainita leveät hartiat tai lihaksikas olemus. Suomihan ei sinänsä ole mikään kovin ulkonäkökeskeinen maa – – kuten esimerkiksi joku Italia, missä bella figura on kaikki kaikessa. Ja on edelleenkin. Ja vaikka joku USA, jossa mennään ulkonäkö edellä. Kyllä meillä hirveän vahva on jotenkin ollut kauneuden ja estetiikan ihannointi. Ja missikisojen suosio on ollut aivan käsittämätön.¹²

Sitaatissa *Helsingin Sanomien* urheilutoimittajana työskennellyt Reetta Meriläinen kuvailee ulkonäköön keskittynyttä kirjoittamista, joka hänen mukaansa rakentui 1970- ja 1980-luvun Suomessa juuri missikulttuurin perustalle. Urheilijoiden ulkonäön korostamista on mahdollista tarkastella myös mediaurheilun käsitteellä (mediasport), jolla tarkoitetaan laajasti urheilua käsitteleviä lehtiartikkeleita sekä sähköisten viestimien tuottamia ohjelmia. Anstissin (2021, 62) mukaan urheilun uutisointi ja tuominen katsojien ja kuulijoiden ulottuville ei olekaan viatonta toimintaa. Jatkuvasti lisääntyvät kilpailut myydään ja välitetään aina vain tehokkaammin. Ne ovat myös suosittuja ja katsottuja, kaupallisuuden kyllästämiä tapahtumia, jotka saavat sukupuolittuneita piirteitä.

Urheilu-uutisoinnin on osoitettu tuottavan perinteisesti ”korostettua naiseutta” seksualisoimalla, trivialisoimalla ja marginalisoimalla naisia. Samalla kuitenkin mahdollistuu stereotyyppien kyseenlaistaminen (Rannikko 2018, 273). Naisiin kohdistunut seksualisoiva katse korostui mainonnan ja urheilun sponsoroinnin lisääntymisen myötä, ja ne alkoivat muuttaa urheilukenttien kuvaa Suomessakin 1970-luvun lopulta alkaen, vaikka samaan aikaan julkinen keskustelu sukupuolten tasa-arvosta voi-

⁹ Naisten urheilu. *Uusi Suomi* 16.8.1980, s. 23.

¹⁰ APN (1977) Naisten 3000 m. *Uusi Suomi* 11.7.1977, s. 19.

¹¹ Kvinnan tar sin plats i OS. *HBL* 19.9.1988, s. 12.

¹² HKTL 2023, KUHI/A/23/1, litteraatio s. 5.

mistui. Seuraavan vuosikymmenen alussa mainonta oli jo avointa. Ilmiö liittyi ammattilaisuuden voittoon tiukasta amatöörisääntöjen valvonnasta. Samalla kyse oli yhteiskunnan *medioitumisesta*, siitä, että media läpäisee koko kulttuurin. Näin myös urheilua välittävillä ja uutisoivilla medioilla on mahdollisuus suunnata urheilun rakenteiden kehittymistä (Ampuja ym. 2014, 27).

Suomen vuoden urheilija julistettiin loppuvuoden juhlassa 1973. Tuolloin pikajuoksija Mona-Lisa Pursiainen valittiin ensimmäisenä naisena palkinnon saajaksi. *Maaseudun Tulevaisuuden* artikkelissa lehden toimittaja esitteli valitun urheilijan, mutta ei malttanut olla vertaamatta häntä missikulttuurin edustajiin:

Kun juhlassa kerran onniteltiin, ketä mistäkin syystä, niin onniteltiin siellä myös Mona-Lisa Pursiaista eikä syyttä. Mona-Lisa oli nimittäin päivää aikaisemmin valittu tämän vuoden parhaaksi urheilijaksi. Huomatkaa, ensimmäisenä naisena valintojen pitkässä historiassa – –. Ja he ilkeäkieliset, jotka väittävät, ettei urheilu ja fyysinen voimainkoitos sovi hennoille naisille, vaan tekee heistä tukevia ja amatsonimaisia, sietäisivät hävetä. – – Juhla-asuun sonnustautuneena, ja miksei kilpakentilläkin, hillitty Mona-Lisa vetää vertoja vaikkapa Miss Kansainväliselle kauneudelle Anneli Björklingille, joka myös juhlassa nähtiin.¹³

Missikisojen suosio oli suurimmillaan Suomessa 1970-luvulla, ja hallitsevat missit saivat kutsuja juhlatilaisuuksiin. Ajan kauneuskäsitystä kuvastaa se, että kauneuskilpailun voittajia esiteltiin urheilujuhlien uutisoinnissa. Näin naispuolisen voittajan urheilusaavutus ei yksinomaan riittänyt uutisoinnin aiheeksi urheilutoimittajille. Artikkelissa *missey* toimi myös kontrastina, jota vasten toimittaja saattoi kommentoida perinteistä aihetta naisille sopivista tai sopimattomista lajeista. Riitta Pirinen (2006, 13) kuvaa, kuinka lehtiteksteissä pitkään naisille suositeltiin mieluummin kauneutta korostavaa liikuntaa kuin ponnistelua vaativaa kilpaurheilua. Kirjoitustyylillä kauneuskilpailuista ajan aikakauslehdissä oli armotonta ja vertailevaa ja sanomalehdistö seurasi samassa tyyllilajissa (Enehjelm 2004, 84, 170), mikä heijastui myös urheilupäiväkirjoitteluun.

Ulkonäkökeskeisestä kirjoittelusta huolimatta *missey* nähtiin viime kädessä urheilun vastakohdantana, kuten käy ilmi *Helsingin Sanomien* artikkelissa ”Missejä ja mannekiineja” vuodelta 1973. Haastattelussa suomalaisten naispikajuoksijoidenkin taustalla toiminut menestynyt valmentaja Pertti Helin pohitti syitä siihen, miksi naisia ei hakeudu kilpaurheilun pariin ja arveli tämän liittyvän kiinnostukseen julkisuuden ”mannekiiniammatteja” kohtaan.¹⁴ Val-

Kuva 2. Pikajuoksija Mona-Lisa Pursiainen oli kuvaajien ja urheilutoimittajien suosikki. Kuva Kalevan kisoista Jyväskylässä 11.8.1974. Kuukauden kuluttua Rooman EM-kisoissa Pursiainen voittaisi kaksi mitalia. Kuvaaja Helge Heinonen 1974. Museovirasto JOKA.

mentajan mukaan oli suosittua hakeutua fyysisen harjoittelun sijaan suosittuihin ja näkyvyyttä tuoviin tehtäviin. Missikulttuuriin alkoi kuitenkin kohdistua kriittisiä äänenpainoja 1970-luvun lopulla. Siitä huolimatta ulkonäköpuheen ja naisten urheilun risteämät säilyivät lehtikirjoittelun keskeisenä muotona ja jopa voimistuivat kilpaurheilun medioitumisen vahvistuessa 1980-luvulla (Holmi 2021, 125).

Yhdysvalloissa uusi liikuntamuoto, aerobic, oli saanut paljon harrastajia ja julkisuutta 1970-luvulla. Aerobicin harrastajat pukeutuivat uudella, näyttävällä tavalla, ja paljastavampi tyylisiirtyi myös urheilukentille. Tämän tyylin edustaja oli amerikkalainen pikajuoksija Florence Griffith-Joyner. Hän oli jo jonkin aikaa ennen Soulin olympialaisia kiinnittänyt urheilua seuraavan maailman huomion paitsi tuloksillaan (maailmanennätys 100 metrillä alkuvuonna 1988) myös ulkonäöllään. Hänen kilpailuasunsa oli kokouimapuku, ja meikki oli aina huoliteltu. Juoksijan saapumisesta kisoihin kirjoitettiin *Suomen Kuvalehden* artikkelissa: ”Kun Griffith-Joyner ennen ki-

¹³ Heidät tunnettiin. *Maaseudun tulevaisuus* 8.12.1973, s. 6.

¹⁴ Missejä ja mannekiineja. *HS* 14.10.1973, s. 42.

sojen alkua saapui kansainvälisen lehdistön tenttiin, moni kysyjä halusi ainoastaan tietää, minkälaisessa asussa hän aikoi juosta ja kuinka kauan hän tarvitsi aikaa kilpailumeikkinsä laittamiseen.”¹⁵

Huolimatta urheilijan kiistämättömistä ansioista kilpailukentillä myös suomalaisen lehdistön huomio kiinnittyi tämän ulkonäköön. Kuvien saama julkisuus ja analysointi ylittikin kansainvälisessä uutisoinnissa usein keskustelun urheilusaavutuksista (Sims 2013, 156), sillä naiskauneutta ei useinkaan yhdistetty urheiluun. Griffith-Joynerin kyky haastaa aikansa normeja ja käsityksiä vei urheilun tasa-arvoa eteenpäin tarjoamalla aikaisempaa moninaisemman kuvan naispuolisesta urheilijasta. (Kolamo & Turtiainen 2021, 115). Lisäksi hänen menestyksensä nosti rodullistettujen naisten käsitystä naisellisuudesta, sillä heitä ei ollut tavattu esittää joukkoviestimissä perinteisesti kauniina (ema. 2013, 146). Kun myös voimalajit tulivat naisille, urheilu muokkasi harrastajan kehoa ja samalla lavensi osaltaan näkemystä naisen kehosta (Holmi 2021, 127).

Ulkonäkö ja urheilu liitettiin yhteen myös Suomen lehdistössä 1980-luvulla. Yksi kirjoittelun kohteista oli pituus- ja korkeushyppääjä Ringa Ropo. Hän oli moninkertainen Suomen mestari ja maan ennätyksen haltija. Julkisuus hänen ympärillään alkoi kasvaa, kun hän pukeutui suorituksessaan Griffith-Joynerin mallin mukaan uimapukuun. Varsinaisen urheilusuorituksen kuvaaminen unohtui urheilujutuissa. Pudottuaan vuoden 1988 olympiajoukkueesta Ropo sai myös paljon puolustajia julkisessa keskustelussa.¹⁶ Ilmiö liittyi yhä nousevaan urheilun kaupallistumiseen. Jouko Kokkonen kuvaa, kuinka jopa lajiliitot olivat valmiita muuttamaan sääntöjään, jotta paljastavampi pukeutuminen olisi mahdollinen (Kokkonen 2015, 227–229). Sponsorien aika oli alkanut, kun ammattilaisuus urheilussa oli vihdoin hyväksyttyä. Ringa Ropo onnistui myös sponsorihaankinnassa, ja tätäkin käytettiin häntä vastaan vähättelemällä urheilullisia saavutuksia. Ulkonäkökeskustelussa voikin havaita kaksi vaihtoa: missikuluttuuriin nivoutuvan ja kaupallisuuden kasvuun liittyvän.

Naisiin kohdistunut ulkonäköpuhe oli urheilujuttuja ryydittävä aihe, mutta vähitellen siihen alkoi

kohdistua myös kritiikkiä. Entinen huippusuunnistaja Liisa Veijalainen kirjoitti aiheesta vuonna 1989 seuraavasti:

Näissä jutuissa ovat lähes aina ulkonäköön liittyvät seikat korostuneesti esillä. Ei minulla ole mitään näitä juttuja vastaan, mutta kaikki naisurheilijat ja varmasti myös tasa-arvovaltuutettu Nikula olisivat tyytyväisiä, jos naiset pääsisivät palstoille tulosjutuissakin. Uskon myös, että naisurheilijat olisivat innoissaan tasa-arvon laajentumisesta toiseen suuntaan.¹⁷

Kuten monet muutkin urheillevat naiset, myös Veijalainen kritisoi purevassa kolumnissaan naisten näkymättömyyttä urheilu-uutisoinnissa. Ansioituneena urheilijana hänellä oli mahdollisuus kritisoida ulkonäköön ja kaupallisuuteen keskittyvää kirjoittamistapaa ja vaatia siihen myös muutosta. Veijalainen oli menestynyt suunnistaja, joka voitti henkilökohtaisen MM-kultamitalin vuonna 1976. Saavutus oli kaikkien aikojen ensimmäinen suunnistuksen henkilökohtainen kulta suomalaiselle. Uransa jälkeen Veijalainen oli aktiivinen urheilukirjoittaja.

LOPUKSI

Tasa-arvon käsite tuli voimalla suomalaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun 1960- ja 1970-luvulla. Ilmiön taustalla oli yhteiskunnan muutos ja pyrkimys parantaa sukupuolten välistä tasa-arvoa. 1970-luvulla säädettiin monia tasa-arvoa edistäneitä lakeja, ja tämä kehitys jatkui seuraavallakin vuosikymmenellä. Yhteiskunnan toimet mahdollistivat naisen osallisuuden paranemisen aina 1980-luvun lopulle asti. Kilpaurheilu oli kuitenkin alue, jolla nainen oli ollut sivuroolissa mieheen verrattuna. *Haimme artikkelissamme vastauksia siihen, miten urheilun tasa-arvosta keskusteltiin suomalaisessa lehdistössä 1970- ja 1980-luvulla.*

Lehtiaineistosta nousi esiin kolme aihetta hallitsevaa keskusteluteemaa. Ensimmäisenä oli *myönteinen puhe*, jossa käsiteltiin naisten osallistumismahdollisuuksia, urheiluun osoitettuja resursseja ja johtopaikkoja. Naisia valittiin ensi kertaa päättävälle

¹⁵ Lähtölaukauksen kaiku. *Suomen Kuvalehti* 7.10.1988, s. 52.

¹⁶ Eine Murula: ”Ringa Ropo!” *Uusi Suomi* 14.10.1988, s. 6.

¹⁷ Paljasta reittä vai tuloksia? *Eteli-Suomen Sanomat* 2.8.1989, s. 17.

paikoille aiempien suorittavien roolien sijaan. Myönteisiä puheenvuoroja käyttivät urheilutoimittajat, osa päättäjistä ja myös itse urheilevat naiset. Toisena teemana havaitsimme *naisten kilpailumenestyksen ja tulosuutisoinnin*. Rooman yleisurheilun EM-kisat vuonna 1974 oli käännekohta, jolloin Suomen naiset menestyivät miehiä paremmin ja vuoden urheilijaksi valittiin nainen ensimmäistä kertaa. Uutisointi naisten roolista lisääntyi, resurssuja lisättiin ja samalla naisten lajimäärä yleisurheilussa kasvoi. Urheilijat ja johtoasemissa olevat naiset saivat puheenvuoroja. Kolmas keskusteluteema oli tasa-arvotyöhön kielteisesti vaikuttanut naisten urheilun uutisointia hallinnut *ulkonäkökeskeisyys*. Liitämme tämän ilmiön Suomessa vahvasti populaarikulttuuria leimanneeseen missi-instituutioon. Sen taustalla oli suomalainen menestys kansainvälisissä kauneuskilpailuissa aina maailmansotien väliseltä ajalta alkaen. Urheilevia naisia verrattiin usein misseihin, ja tähän keskusteluun osallistuivat niin toimittajat kuin urheilijatkin. Ilmiö jatkui kaupallisuuden kasvaessa urheilun piirissä, eikä se ole poistunut vieläkään urheilu-uutisoinnista. Seksualisoiiviin kuvakulmiin on alettu vasta viime vuosina kiinnittää huomiota.

Kaikki kolme teemaa nousivat liberaalifeminismiin kiinnittyvästä mahdollisuuksien tasa-arvon vaateesta, mikä noudattelee suomalaista valtiofeminististä keskustelua. Halu edistää yhtäläisiä mahdollisuuksia ei tarkoittanut kuitenkaan sitä, että sukupuolet olisi nähty urheilukirjoittelussa samanlaisina. Etenkin ulkonäköpuhe vahvisti erillään pitämisen logiikkaa, joka toimi miesnormia ylläpitäneenä strategiana. Siten tasa-arvo toimi urheilu-uutisoinnissa venyvänä käsitteenä (Lombardo ym. 2009), joka yhtäältä edisti sukupuolten välistä tasa-arvoa mutta toisaalta ylläpiti normatiivisia käsityksiä sukupuolesta. Tämä ei ollut yksinomaan kotimainen ilmiö. Suomalaislehdistön kirjoittelu heijasteleekin Sue Anstissin argumenttia lehdistön merkityksestä tasa-arvon rakennustyössä: ”Ideologiat, asenteet ja arvot, jotka ovat läsnä mediaurheilussa, muovaavat vahvasti ymmärrystämme toisista ja itsestämme.” (Anstiss 2012, 62.)

Tasa-arvotyötä tarvitaan edelleen. Valmentajista oli vielä vuonna 2019 naisia vain noin 30 prosenttia. Sama suhde oli havaittavissa lajiliittojen johtopaikkojen jaossa. (Mikkonen 2023, 32.) Häirintä on lainvastaista syrjintää, ja tytöt kokevat sitä kaksi kertaa enemmän kuin pojat (Kokkonen 2019, 54–56). Sen sijaan apurahojen jaossa miehet ja naiset ovat euro-

määräisesti mitattuna nykyisin samalla viivalla, eikä mies–nainen-jaottelu ei enää ole ainoa tapa jäsentää sukupuolta. 2020-luvun liikuntatutkimuksessa sukupuolten moninaisuus alkaa nousta painokkaammin esille (Lehtonen ym. 2021). Silti periaatteita yhdenvertaiselle kohtelulle urheilussa haetaan edelleen erityisryhmien, kuten transurheilijoiden kohdalla. Heidän mahdollisuutensa osallistua kilpailuihin on siirretty kansainvälisten lajiliittojen päätettäväksi (IOC 2021). Kuten Satu Lidman kirjoittaa (Lidman 2024, 335), jo menneiksi kuvitellut asenteet, rakenteet ja käytännöt vaikuttavat nykyiseenkin liikuntakulttuuriin. Parempaa voidaan saavuttaa sukupuoli- ja kehotietoisuutta lisäämällä.

Seppo Heikkinen on filosofian maisteri ja väitöskirjatutkija Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaineessa. Hänen väitöstutkimuksensa pureutuu yhdenvertaisuuden problematiikkaan suomalaisessa urheilussa 1900-luvun lopun vuosikymmeninä.

Dosentti Heidi Kurvinen työskentelee kollegiumtutkijana Turun yliopiston Ihmistieteiden tutkijakollegiumissa (TIAS) ja kulttuurihistorian oppiaineessa. Hänen tutkimusintressinsä liittyvät sukupuoli- ja mediahistoriaan.

AINEISTO

Helsingin Sanomat 1970–1990
Etelä-Suomen Sanomat 1970–1990
Hufvudstadsbladet 1970–1990
Iltä-Sanomat 1970–1990
Länsi-Savo 1970–1990
Maaseudun Tulevaisuus 1970–1990
Uusi Suomi 1970–1990
Suomen Kuvalehti 1970–1990

KIRJALLISUUS

- Ampuja, Marko, Koivisto, Juha & Väliverronen, Esa (2014) Medioituminen: iskusana, paradigma vai uusi paradigma? *Media & viestintä* 37:2, 22–37.
- Anstiss, Sue (2021) *Game on The Unstoppable Rise of Womens's Sport*. London: Unbound.
- Arponen, Antti O. (1996) *Olympiakisat Ateenasta Atlantaan*. Helsinki: WSOY.
- (1991) *Amatööreistä ammattilaisiksi: urheilutoimittajain liitto 1931–1991*. Helsinki: Urheilutoimittajain liitto.
- Barker-Plummer, Bernadette (2013) Fixing Gwen: News and the Mediation of (Trans)Gender Challenges. *Feminist Media Studies* 13:4, 710–724. <https://doi.org/10.1080/14680777.2012.679289> (haettu 5.7.2024).
- Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Tampere: Gaudeamus. Suomentaneet Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi.
- Enehjelm, Nina af (2004) *Missit: suomalaisen missi-instituution historiaa vuoteen 1969*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Finlex 984/1979. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1979/19790984> (haettu 16.5.2024).
- Heinilä, Kalevi (toim.) (1977) *Nainen suomalaisessa liikuntakulttuurissa*. Liikuntasuunnittelun laitoksen tutkimuksia 15/1977. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hentilä, Seppo (2019) *TUL liikuttaa, kasvattaa, vaikuttaa. Suomen Työvän Urheiluliitto 1919–2019*. Helsinki: SKS.
- HKTL (2023) *Historian, taiteiden ja kulttuurintutkimuksen laitoksen arkisto*. Turku: Turun yliopisto.
- Holli, Anna Maria (2012) Kriittisiä näkökulmia tasa-arvon tutkimukseen. Teoksessa Kantola, Johanna, Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (toim.) (2012) *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 73–96.
- Holli, Anne Maria, Saarikoski, Terhi & Sana, Elina (toim.) (2002) *Tasa-arvopolitiikan haasteet. Porvoo*. Helsinki: WSOY, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Holmi, Jaakko (2021) Naisvartalon muotoja vai jalkapallotuloksia. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki, Roiko-Jokela, Tapio & Jakosuo, Hanna (toim.) *Kolikon kaksi puolta. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2021*. Helsinki: Suomen urheiluhistoriallinen seura, 121–143.
- Horelli, Liisa & Saari, Milja (2002) *Tasa-arvoa valtavirtaan. Tasa-arvon valtavirtaistamisen menetelmiä ja käytäntöjä*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2002: 11. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Ihalainen, Pasi & Valtonen, Heli (toim.) (2022) *Sanat siltana menneeseen. Kielelliset lähestymistavat historian tutkimuksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ikävalko, Elina & Kantola, Johanna (2017) Feminist Resistance and Resistance to Feminism in Gender Equality Planning in Finland. *European Journal of Women's Studies* 24:3, 233–248.
- Itkonen, Hannu & Laine, Antti (toim.) (2015) *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Tutkimuksia / Jyväskylän yliopisto, liikuntakasvatuksen laitos, 2015, 1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- IOC (2021) *IOC-Framework-Fairness-Inclusion-Non-discrimination-2021*. <https://stillmed.olympics.com/media/Documents/Beyond-the-Games/Human-Rights/IOC-Framework-Fairness-Inclusion-Non-discrimination-2021.pdf> (haettu 12.5.2024).

- Julkunen, Raija (2016) Sukupuoli valtiollisen politiikan kohteena. Teoksessa Husso, Marita & Heiskala, Risto (toim.) *Sukupuolikysymys*. Helsinki: Gaudeamus, 231–256.
- (1994) Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä. Teoksessa Anttonen, Anneli ym. (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 179–202.
- Kantola, Johanna, Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (2012) Johdanto. Tasa-arvosta ja sen lukemisesta toisin. Teoksessa Kantola, Johanna, Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 7–27.
- Kokkonen, Jouko (2015) *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*. Helsinki: Suomen Urheilumuseosäätiö.
- (2008) *Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952*. Helsinki: SKS.
- Kokkonen, Marja (2019) Liikunta ja urheilu – sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä: mitä siitä tiedetään tutkimuksen valossa? *Liikunta & Tiede* 56: 1, 53–57.
- Kurvinen, Heidi (2024) *Feminism in Finnish Print Media 1968–1985*. Palgrave Macmillan, tulossa.
- (2013) *En mä oo mies enkä nainen. Mä oon toimittaja.* *Sukupuoli ja suomalainen toimittajakunta 1960- ja 1970-luvulla* Acta Universitatis Oulensis B Humaniora 113. Väitöskirjatutkimus. Oulu: Oulun yliopisto.
- Lombardo, Emanuela, Meier, Petra & Verloo, Mieke (2009) Stretching and Bending Gender Equality: A Discursive Politics Approach. Teoksessa Lombardo, Emanuela, Meier, Petra & Verloo, Mieke (toim.) *The Discursive Politics of Gender Equality Stretching, Bending and Policy-Making*. London: Routledge, 1–18.
- Lehtonen, Kati, Oja, Samuli & Hakamäki, Matti (2021) *Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:5. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Lidman, Satu (2024) *Kaikkien oikeus liikkuu: kohti sukupuoli- ja kehotietoista liikuntakulttuuria*. Helsinki: Gaudeamus.
- Martikainen, Meri (2007) *Kaikkein kaunein tyttö. Miss Suomet 1930–2007*. Tampere: Yhtyneet Kuvalehdet.
- Meier, Henk Erik, Konjer, Mara Verena & Krieger Jörg (2021) Women in International Elite Athletics: Gender (In)Equality and National Participation. *Frontiers in Sports and Active Living* 3, 27 August 2021. <https://doi.org/10.3389/fspor.2021.709640> (haettu 5.7.2024).
- Mickwitz, Margaretha (2008) Yhdistys 9 ja sukupuoliroolikeskustelu. Teoksessa Mickwitz, Margaretha, von Essen, Agneta & Nordgren, Elisabeth (toim.) *Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus, 25–55.
- Mikkonen, Marjukka (2023) *Understanding Gender (In)Equality in Leadership Positions in Sport. A Multilevel Perspective*. Tampere University Dissertations 819. Väitöskirjatutkimus. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2019) *Uusi kurssi kohti diskursssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pirinen, Riitta (2006) *Urheileva nainen lehtiteksteissä*. Acta Universitatis Tamperensis, 1138. Väitöskirjatutkimus. Tampere: Tampere University Press.
- Pohjola, Matti (2017) Suomen talouskasvu ja sen lähteet 1860–2015. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 113:3, 266–292.
- Puonti, Maija (2000) *Vuosisadan missit. Kaikki Miss Suomet 1933–1999*. Tampere: Yhtyneet Kuvalehdet.

- Railo, Erkka (2011) *Henkilökohtainen on poliittista. Neuvottelu politiikan sukupuolittuneesta työnjaosta Annan julkaisemissa poliitikkojen henkilökuvis- sa vuosina 1975–2005*. Turun yliopiston julkaisu- ja, Sarja C, Scripta lingua Fennica edita, osa 310. Väitöskirjatutkimus. Turku: Turun yliopisto.
- Rannikko, Anni (2016) Autenttisuuden ja arvostuk- sen analogiat: sukupuolen risteysiä vaihtoehto- liikunnan moraalisissa järjestyksissä. Teoksessa Berg, Päivi & Kokkonen, Marja (toim.) *Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnas- sa ja urheilussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusver- kosto, 250–274.
- Rantala, Maria (2011) Vaatimattomia voittajia ja viehkeitä viekoittelijoita. Naisurheilun valokuvat Suomen Urheilulehdessä 1945–1969. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Sironen Esa (toim.) *Nainen housuissa. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2011*. Helsinki: Urheiluhistoriallinen seura, 103–127.
- Roberts, Claire-Marie (2022) Towards Equality in Women's Sport, Exercise and Physical Activity Complexities and Contradictions. Teoksessa Molnár, Gyözö & Bullingham, Rachael (toim.) *The Routledge Handbook of Gender Politics in Sport and Physical Activity*. London: Routled- ge, 180–190. [https://doi-org.ezproxy.utu. fi/10.4324/9781003093862](https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.4324/9781003093862) (haettu 5.7.20234).
- Ruoho, Iiris & Torkkola, Sinikka (2010) *Journalismin sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
- Ruohonen, Johanna (2022) *Naisten laji. Kirja jalka- pallosta*. Helsinki: Kustantamo S&S.
- Räsänen, Leila (1984) Katsaus tasa-arvolainsäädän- nön kehitykseen vuosina 1970–1982. Teoksessa *Mies – nainen – ihminen. Tieteen näkemyksiä suku- puolten eroista ja tasa-arvosta*. Helsinki: Opetus- ministeriö, 147–168.
- Saarelainen, Juhana (2012) Konteksti ja konteks- tualisoituminen. Teoksessa Nivala, Asko & Mähkä, Rami (toim.) *Tulkinnan polkuja. Kulttuu- rihistorian tutkimusmenetelmiä*. Turku: Turun yliopisto, 244–268.
- Saarenmaa, Laura (2010) *Intiimin äänet. Julkisuus- kulttuurin muutos suomalaisissa ajanvietelehdissä 1961–1975*. Väitöskirjatutkimus. Tampere: Tam- pere University Press.
- Siivonen, Jonita (2007) *Personporträttet som tidnin- gsgenre: En närläsningsstudie med fokus på in- nehållsliga teman, berättarkonventioner och kön*. SSKH Skrifter 25. Väitöskirjatutkimus. Helsing- fors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.
- Sims, Yvonne D. (2013) Florence Griffith Jones: Sexual Politician in a Unitard. Teoksessa Odgen, David C. & Rosen, Joel Nathan (toim.) *A Locker Room of Her Own: Celebrity, Sexuality, and Female Athletes*. Jackson: University Press of Mississippi, 146–161.
- Suomi, Kimmo (2015) Valtion liikuntapoliittisia linjauksia 1980–2014. Teoksessa Itkonen, Hannu & Laine, Antti (toim.) *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Liikuntakasvatuksen laitos. Tutkimuksia 1/2015. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 59–76.
- Turtiainen, Riikka & Kolamo, Sami (2021) Naisten tennis tasa-arvokamppailun pelikenttänä. Teoksessa *Kolikon kaksi puolta. Suomen urheilu- historiallinen vuosikirja 2021*. Helsinki: Suomen urheiluhistoriallinen seura, 95–120.
- Vares, Vesa (2022) *Enemmän kuin peliä: naisten jal- kapallo tasa-arvon tiellä maailmalla ja Suomessa*. Helsinki: Suomen urheiluhistoriallinen seura.

The Finnish press discussion on gender equality in sports during the 1970s and 1980s

In this article, we analyze the discussion on sports in the Finnish press during the 1970s and 1980s. Throughout the last century, attitudes towards women's competitive sports were gendered. This meant limiting women's opportunities and resources, as well as offering a narrower range of sports for women. In press discussions, the concepts of equality and sports began to appear together significantly more from the early 1970s onwards than before. A sign of change was the positive discourse aimed at influencing the distribution of leadership positions in sports for women. This was an important topic of discussion that also had an impact. At the same time, the variety of sports expanded alongside women's successes. Especially Finnish women's athletics made a breakthrough in international competitions in the early 1970s. However, the emphasis on appearance associated with sports also diverted attention from women's athletic performances in a country dominated by beauty pageant culture. Our method is discourse analysis, which, together with close reading, reveals the possibilities for sports journalism to also influence the structures of sports life.

KEYWORDS: EQUALITY, SPORTS, SPORTS JOURNALISM, 1970S, 1980S